

*Викладач 1 категорії технологічних дисциплін,
Аграрний коледж управління і права Полтавської державної аграрної академії,
yan9017@mail.ru*

Методика викладання спеціальних дисциплін

Методика викладання спеціальних дисциплін у системі вищої освіти поступово вдосконалюється і трансформується під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Базуючись на класичних та інноваційних підходах до навчально-пізнавальної діяльності студентів, технологія викладання спеціальних дисциплін інтенсифікується, здійснюється процес її оптимізації з урахуванням економічних і соціальних змін в Україні. Враховуючи ці чинники при розробці концептуальної програми вивчення спеціальних дисциплін дійшли висновку:

1) у сучасних умовах методика викладання у ВУЗах спеціальних і гуртків із дисциплін дає змогу не тільки поглибити та інтенсифікувати процес пізнання студентами реальних явищ, а й гуманістично спрямувати його за змістом, технологічними компонентами та структурними елементами;

2) методика викладання не тільки вдосконалюється — вона змінюється за структурно-організаційною технологією відповідно до інноваційних тенденцій в системі вищої освіти України та програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації. Виходячи з цього, концептуально обґрунтовано мету та завдання навчальної програми.

Професійним коледжам і педагогам надані широкі можливості для прояву ініціативи, педагогічної творчості, для ефективного використання передового педагогічного досвіду, педагогічних експериментів.

Як показує практика, якісна система підготовки фахівців забезпечується виконанням сучасних та прогресивних методів навчання. А саме ці фактори формують готовність фахівця до професійної діяльності і гарантують його успішність.

Завдання вивчення спеціальних предметів (або одного інтегрованого, синтетичного предмета - «спеціальної технології»), що є основою професійного блоку теоретичного навчання. При цьому в учнів формуються здібності орієнтуватися в сучасному виробництві, вміння вирішувати конкретні виробничі завдання, пов'язані з виконанням робіт, типових для відповідних професій або спеціальностей.

Отже, провідними функціями викладання спеціальних дисциплін у професійних коледжах можна вважати:

- Інтенсивний розвиток особистості студента і педагога;
- Демократизацію їх спільної діяльності та спілкування;
- Гуманізацію навчально-виховного процесу;
- Орієнтацію на творче викладання і активне навчання, ініціативу студента у формуванні себе як майбутнього професіонала;

- Модернізацію засобів, методів, технологій і матеріальної бази навчання, що сприяють формуванню інноваційного мислення майбутнього професіонала.

Діяльність викладача спеціальних дисциплін багатогранна і пов'язана з постійною необхідністю передбачати, прогнозувати та планувати різноманітні аспекти своєї діяльності. Це творчий процес, який має свої закономірності і свою технологію, з якими необхідно ознайомитись кожному викладачеві. Хоч методичні питання засновані на певних дидактичних категоріях і не виходять за їх межі, методичні знання не можуть бути уривчастими, тим більше ідентичними за складом та за своєю логікою та знанням. Вони повинні відповідати тій діяльності, яку вони обслуговують, бути скерованими на організацію вивчення того чи іншого навчального предмета.

Методична підготовка допомагає викладачам передбачати проблеми, приймати конкретні оптимальні рішення при викладанні спеціальних дисциплін.

Класифікація організаційних форм навчального процесу при викладанні спеціальних дисциплін має свою специфіку :

- за кількістю студентів — масові, колективні, групові, мікрогрупові, індивідуальні;
- за місцем навчання — аудиторні, позааудиторні;
- за дидактичною метою — організаційно-технологічні форми теоретичного (лекція, факультатив, конференція) та практичного (семінар, лабораторна робота, безпосередньо навчальна практика) навчання;
- за тривалістю часу навчання — класичний урок у ЗОШ (45 хв), спарені заняття (90 хв), спарені скорочені заняття (70 хв).

Лекція є основною формою вузівського процесу навчання, що має свою специфічну технологію її підготовки та проведення.

Зміст основних структурних елементів лекції: вступ — оголошення теми та основних питань, перелік літератури для запису; перехід від попередньої теми лекції до наступної; актуальність навчальної теми та обґрунтування її науковцями; викладення навчального матеріалу зі зміною темпу, наданням студентам можливості дещо занотувати з проблемних запитань; заключна частина.

Лекція загального характеру це — монолог, діалог, дискусія. Вона буває проблемна, проблемно-пошукова; відповідно до лекційного курсу — вступні, тематичні, заключні, оглядові; інноваційні — бінарна лекція, лекція — прес-конференція, лекція — подорож у машині часу тощо.

Сучасна методика проведення семінарських лабораторних та практичних занять у ВНЗ.

Семінар посідає одне із вагомих місць у системі форм вузівського навчання. Загальнодидактичні вимоги до їх підготовки та проведення. Традиційні та інноваційні підходи до їх організаційних технологій: структура, зміст класичного семінару; в системі модульного, бально-рейтингового та ігрового навчання.

Семинар як основна форма занять для засвоєння лекційного матеріалу і обговорення питань, винесених для самостійного опрацювання студентами.

Організаційно-методичні етапи викладацької діяльності: розроблення плану семінару; інформування студентів про питання, що виносяться на обговорення; рекомендації щодо використання відповідних законодавчо-нормативних документів і навчальної літератури з підготовки кожного питання; організаційна технологія проведення семінару — створення умов для дискусії, залучення до обговорення конкретного питання, крім студента-доповідача, інших студентів, внесення фрагментів сучасних інноваційних технологій у план класичного семінару тощо.

Форми проведення практичних занять для засвоєння студентами методів вирішення конкретних завдань, методик і методичних прийомів, що вивчаються фаховими дисциплінами прикладного спрямування. Обговорення самостійно підготовлених студентами, за інноваційними технологіями, розширених планів лекцій, семінарів з фахових дисциплін.

При проведенні лабораторних та практичних занять студентам роздаються інструкційні карти де зазначено:

- розгляд конкретних ситуацій
- використання наскрізних та індивідуальних завдань для проведення практичних занять за кількома темами програми дисципліни.

Дискусія з питань використання варіантних та індивідуальних завдань для практичних занять з метою активного залучення кожного студента до їх виконання

Особливий акцент робиться на особистісно-орієнтовані технології - навчання у співробітництві, метод проектів, технології індивідуалізації і диференціації, рознорівневе навчання.

Технологія індивідуалізації знаходить широке застосування при проведенні занять дисциплін з курсовим проектом, дипломному проектуванні. Успіхи студентів при захисті курсового або дипломного проектів свідчать про результативність роботи [5, с. 188].

Нині навчання у коледжі має ґрунтуватися на діалогічному підході, що передбачає взаємодію учасників педагогічного процесу, їх самоактуалізацію і самоорієнтацію. Передбачається, що викладач не протиставляє себе учням, а займає з ними рівноправну позицію, залишаючи за собою право управляти способами взаємодії. Він дає можливість учням бути активними суб'єктами навчальної діяльності, що сприяє практичній реалізації їх прагнення до професійного становлення та самоствердження. Так, І.В. Гравова, що займається проблемою індивідуалізації вузівської освіти, виділяє проектні та інтерактивні методи як найбільш оптимальні для «вбудовування в процес колективної навчальної роботи та забезпечують студентам можливість проявити індивідуальність, відстоюючи свою точку зору». Серед інтерактивних методів І.В. Гравова виділяє дискусії, «мозкового штурм», ділову гру, тренінг.

Мета інтерактивного навчання - це створення викладачем умов, коли учень сам буде відкривати, здобувати і конструювати знання. Інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу, а також веде до розвитку професійних і особистісних якостей учнів, зокрема: росту

активності, критичного мислення, розвитку здібностей до аргументації своєї думки, посиленню відповідальності за ухвалення рішення, формування здібностей до співробітництва і командної роботи тощо. Застосування технологій інтерактивного навчання, на нашу думку, є доцільним і ефективним у процесі викладання спеціальних дисциплін у професійних коледжах [4, с. 12].

В процесі виконання дослідницьких проектів та завдань студент оволодіває певними дослідницькими вміннями: працювати з науковою літературою, здійснювати відбір і аналіз необхідної інформації, бачити проблему дослідження, виробляти гіпотезу, давати визначення понять, аргументовано і логічно викладати думки в письмовій та усній формі, самостійно створювати алгоритми діяльності, приводити розгорнуті докази; об'єктивно оцінювати свої досягнення; співвідносити докладені зусилля з отриманими результатами діяльності, відстоювати особисті світоглядні погляди, беручи участь у щорічних науково-практичних конференціях.

Проведення уроків спеціальних дисциплін з використанням відеоматеріалу, комп'ютерних презентацій – це потужний стимул у навчанні. За допомогою таких уроків активізуються психічні процеси студентів: сприйняття, увага, пам'ять, мислення; набагато активніше і швидше відбувається збудження пізнавального інтересу [2, с. 25]. Інформаційні технології надають інформацію в різних формах і тим самим роблять процес навчання більш ефективним. Економія часу, необхідного для вивчення конкретного матеріалу, в середньому становить 30%, а набуті знання зберігаються в пам'яті значно довше. Таким чином, застосування інформаційних-комп'ютерних технологій в сукупності з правильно підібраними технологіями навчання, створюють необхідний рівень якості навчання, варіативності, диференціації та індивідуалізації навчання.

Прищеплення інтересу до досліджуваного предмета, активізація творчої діяльності учнів, формування в них умінь самостійної пізнавальної діяльності досягається при проведенні занять в нетрадиційній формі.

Системою стало проведення конференцій в період тижнів спеціальності за підсумками проходження студентами виробничих практик (технологічної та переддипломної), в яких беруть участь студенти третіх та четвертих курсів спеціальності. На конференції студенти не тільки діляться своїми враженнями, отриманими на практиці, але і підтверджують, що практика спрямована на оволодіння професійною діяльністю за фахом; закріплення, розширення, поглиблення і систематизацію знань, отриманих при вивченні дисциплін спеціального циклу, придбання первинного практичного досвіду, розвиток професійного мислення, перевірку професійної готовності до самостійної трудової діяльності, вивчення роботи щодо забезпечення безпеки руху і охорони праці на залізничних підприємствах. Що нерідко доводилося їм використовувати свої теоретичні знання при виконанні конкретних доручень фахівців станцій, депо та інших установ, кажуть напутнім словом студентам молодших курсів.

Основна задача середньої професійної освіти - підготовка студентів до майбутньої трудової діяльності, керівника середньої ланки в тому числі.

Підготовка до праці включає в себе, з одного боку, озброєння основами знань, з іншого - формування професійних умінь. Спеціаліст повинен вміти

планувати свою роботу, приймати оперативні рішення на основі аналізу ситуації, що склалася, робити розрахунки, контролювати хід і результати своєї праці.

Суть інноваційних технологій, спрямованих на формування умінь як раз і полягає в тому, щоб забезпечити виконання студентами таких завдань, у процесі вирішення яких вони опановували б способами діяльності.

Сучасні методики і технології викладання спеціальних дисциплін у професійних коледжах відіграють важливу роль у навчально-виробничому процесі і впливають на формування професійного самоствердження учнів. У той же час, аналізуючи освітній процес у професійних коледжах, можемо зазначити, що на сучасному етапі інноваційні методики і технології викладання спеціальних дисциплін використовуються рідко, замінюються простим поясненням матеріалу і демонстрацією виробничого устаткування і принципів роботи з ним.

Отже, до методики викладання спеціальних дисциплін має бути також включено питання опанування загальними принципами побудови тестових завдань, їх типізації, адже різноманіття типів тестів дозволяє обрати той оптимальний варіант, який більш за все відповідає навчальному матеріалу, що контролюється.

Таким чином методика викладання спеціальних дисциплін вимагає з одного боку змісту спеціальних навчальних курсів, а з іншого, специфіки майбутньої діяльності фахівців.

Література:

1. Акімова Н. С. Діалог як метод інтерактивної взаємодії викладача та студентів у процесі навчання / Н. С. Акімова, О. О. Безпалова // VIII Всеукр. наук.-метод. конф., 23 вересня 2010 р. - Х. : ХДУХТ, 2010. – 12 с.
2. Державна програма розвитку вищої освіти на 2005–2007 рр.: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2004 р. № 1183.
3. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования: Учеб. пособ. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 272 с.
4. Левочко М. Т. Професійна підготовка майбутніх фахівців економічної галузі: теорія, методика, організація : монографія / М. Т. Левочко. - К. : ДП "Інформ. аналіт. агентство", 2009. – 25-29 с.
5. Лещук Ю., Лукашевич І.М. Формування методики і технології викладання спеціальних дисциплін в професійних коледжах (<http://oldconf.neasmo.org.ua/>).
6. Островська Н. Д. Особистісно-орієнтований навчально-виховний процес як умова підвищення якості знань з гуманітарних дисциплін // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. - К.-Запоріжжя, 2005. - Вип. 34. - С. 34.
7. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65.
8. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 рр.: Наказ Міністра освіти і науки України від 23 січня 2004 р.
9. Сілютіна І. М. Методика викладання спеціальних дисциплін: проблема змісту / І. М. Сілютіна // Науковий вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. - 2007. - № 11. - С. 68-69
10. Скакун В. А. Организация и методика профессионального обучения : учебное пособие / В. А. Скакун. - М. : Форум, ИНФРА-М, 2007. - 188 с.